

EKONOMSKI ASPEKTI KORPORATIVNE BEZBEDNOSTI

Nakon pada Berlinskog zida i raspada istočnog bloka kao sastavni deo tranzicionih procesa, skoro neprimetno, odvijao se i proces demontaže države blagostanja. Ovaj proces je minimizirao uticaj institucionalnih mehanizama u svim sferama ljudskih aktivnosti, kako u tranzicionim, tako i u razvijenim kapitalističkim zemljama. Proces posebno dolazi do izražaja u sferi socijalne politike, ali i u uslovima poslovanja privrednih subjekata. Privredni subjekti pod pritiskom globalizacije, koja je bazirana na liberalizaciji trgovine i poslovanja, gube zaštitu državnih institucija koja je ranije postojala. Taj podrazumevani privilegovani položaj na domaćem tržištu i zaštita poslovnog sistema od neprijateljskog delovanja konkurencije postaje prošlost. Nove poslovne prilike koje nudi globalno tržište sa sobom nose i nove izazove u pogledu uspešnosti poslovanja i opstanka na tržištu. Korporacije su prinuđene da prilikom planiranja i realizacije poslovanja vode računa o većem broju parametara koji utiču na rezultate njihovih aktivnosti. U datim okolnostima je veoma važno voditi računa o ekonomskom ambijentu i uslovima rada, kako korisnika njihovih usluga, tako i zaposlenih u sistemu. Koncept ljudske bezbednosti daje dobar analitički okvir za razumevanje novih uslova i prepoznavanje najvažnijih faktora za uspešnost poslovanja korporacija.

Ključne reči: ekonomska bezbednost, korporativna bezbednost, koncept ljudske bezbednosti.

* Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu, Beograd, Srbija; djivica@gmail.com

** Pravni fakultet, Univerzitet Megatrend, Beograd; Akademija za nacionalnu bezbednost, Beograd, Srbija; ratko_ljubojevic@yahoo.com

1. Uvod

U literaturi vrlo često nailazimo na pojavu da autori korporativnu bezbednost izjednačavaju sa zaštitom finansijskog poslovanja, odnosno materijalnih sredstava u vlasništvu privrednih subjekata. Korporativna bezbednost je daleko kompleksniji i sveobuhvatniji pojam koji obuhvata sve poslovne aktivnosti unutar korporacija, ali i ambijent u kojem one realizuju svoje poslovanje. Razumevanje sadržaja pojma zahteva osnovna teorijska znanja iz sistema bezbednosti, kao i dobro poznavanje širih struktura od kojih zavisi uspešnost poslovanja korporacija.

Cilj ovoga rada je da ukaže na značaj ekonomskih aspekata korporativne bezbednosti kao faktora uspešnosti poslovnih sistema. Kao analitički okvir koji treba da doprinese potvrdi iznesene teze i olakša razumevanje argumentacije poslužiće koncept ljudske bezbednosti.

2. Definisane osnovnih pojmova

Na početku rada biće objašnjeni, tj. definisani osnovni pojmovi koji će se koristiti u analizi. Pri tome se ne ide u široku teorijsku elaboraciju već se daju teorijsko-metodološki koncepti koji obezbeđuju kvalitetnu analizu u radu.¹

2.1. Bezbednost

U literaturi se pojam bezbednost najčešće vezuje za državu, njene funkcije i stanje unutar granica, odnosno kao rezultanta delovanja nacionalnih država na globalnom nivou. S obzirom na funkciju teksta pred vama, širu raspravu na temu teorijskog određenja bezbednosti prepuštamo drugim autorima.² Naš cilj je da kroz analizu ekonomskih aspekata korporativne bezbednosti ukažemo na složenost, odnosno višeslojnost problema koju dobro ilustruje šema 1.

¹ Ograničenja u obimu rada ne dozvoljavaju širu teorijsku elaboraciju. Sa širim teorijskim okvirom zainteresovani mogu da se upoznaju preko literature citirane u tekstu koji sledi.

² U ovom radu se ne daje široko teorijsko određenje bezbednosti jer je osnovna intencija da se analizom uoči razlika između bezbednosti na nivou sistema (privrednih i državnih) i stanja individualne bezbednosti, odnosno njihovi uzročno posledični odnosi. Za dublju analizu i upoznavanje sa teorijom bezbednosti preporučujemo knjigu: Стајић Љубомир (2015): *Основи Безбедности – са основама истраживања безбедносних појава*, Правни Факултет, Нови Сад.

Slika 1. Nivoi ekonomske bezbednosti

Izvor: Ianioglo Alina, Polajeva Tatjana (2016): "Origin and Definition of the Category of Economic Security of Enterprise", 9th International Scientific Conference, "Business and Management 2016", May 12–13, 2016, Gediminas Technical University, Vilnius, <http://bm.vgtu.lt/index.php/verslas/2016/paper/viewFile/47/47> (27.08. 2017.).

Za ovu priliku iskoristićemo Volfersovu definiciju bezbednosti koja kaže da je bezbednost u objektivnom pogledu odsustvo (prisustvo) pretnji po usvojene vrednosti, a u subjektivnom pogledu odsustvo straha da će te vrednosti biti ugrožene³. To konkretno znači da se bezbednost u datom kontekstu posmatra na opštem nivou (organizacije i sistema) kroz parametre čije vrednosti možemo registrovati putem odgovarajućih instrumenata - promena stanja se registruje na osnovu promene vrednosti izabranih indikatora. Drugi deo definicije, odnosi se na ličnu percepciju stanja bezbednosti pojedinaca u odnosu na individualni status, ali i situaciju u neposrednom okruženju (može se odnositi i na percepciju globalne situacije koja utiče na bezbednost zajednice kojoj pripadamo).

2.2. Koncept ljudske bezbednosti

Pojam bezbednosti je menjao svoj sadržaj kroz istoriju. U periodu feudalizma, na primer, bezbednost je bila rezervisana samo za aristokratiju tj. plemstvo, dok su ostali bili prepušteni na milost i nemilost okolnostima u kojima su živeli. Sa civilizacijskim napretkom došlo se do toga da je bezbednost, barem deklarativno, garantovana svim građanima. Država kao sistem institucija predstavlja organizovani oblik zaštite interesa građana koji žive na njenoj teritoriji.

Demokratske tekovine kroz predstavnički sistem dostigle su svoj vrhunac sa državom blagostanja. Krajem osamdesetih godina prošlog veka počinje agresivna kampanja neoliberalista koji tvrde da je država samo teret, parazit koji živi na račun preduzetnika i sputava njihove sposobnosti. Neokonzervativni pristup društvenoj organizaciji zanemaruje ulogu institucija u javnoj sferi

³ Baylis John, Smith, Steve (2005): *The Globalization of World Politics – An introduction to international relations*, Oxford univerzity press, New York, 300.

i zaštitu prava građana koji ne pripadaju ekonomskoj eliti. Negativni efekti novog pristupa društvenoj organizaciji posebno dolaze do izražaja u periodu tranzicije na prostoru nekadašnjeg istočnog bloka. Primenjeni tranzicioni model je u praksi dao katastrofalne rezultate. Građani su ostavljeni na milost i nemilost lokalnoj mafiji i nekadašnjoj partijskoj oligarhiji koja je iskoristila svoj privilegovani položaj za pljačkanje društvenih - državnih fondova. Istovremeno, institucije sistema bivaju iskorišćene kao paravan za pljačkašku privatizaciju i izvlačenje društvenog bogatstva u inostranstvo. Građani ostavljeni bez zaštite institucija bivaju *proterani* iz privrednog sistema, odnosno mogu da ostanu unutar njega samo kao jeftina radna snaga. Privredna situacija, privredni i ostali oblici kriminala ostavljaju građane bez elementarnih uslova za život. Zdravstveni sistem postaje nefunkcionalan i mnogi nisu u stanju da dobiju ni osnovne usluge. Nedostatak sredstava za život utiče na kvalitet ishrane i dodatno komplikuje zdravstvene prilike. Dolazak predatorskih korporacija, čiji je osnovni motiv maksimizacija profita, devastira životno okruženje. Korupcija podstaknuta niskim standardom državnih činovnika predstavlja plodno tlo za razvoj organizovanog kriminala raznih formi. Opisane prilike doprinose tome da se u takvom ambijentu niko ne oseća sigurnim. Obični građani su najčešće žrtve lokalnih „kabadahija“ i organizovanih bandi, dok tranzicioni profiteri organizuju svoje privatne armije ili koriste usluge profesionalnih firmi za obezbeđenje⁴.

Uočivši negativne globalne trendove u oblasti bezbednosti, eksperti UNDP su u izveštaju za 1994.godinu ponudili novi koncept bezbednosti, koji kroz kvantifikaciju odgovarajućih parametara treba da ukaže na izvore poremećaja u sistemu i doprinese njegovoj stabilnosti. Autori izveštaja naveli su sledećih sedam oblasti bitnih za određenje stanja bezbednosti, odnosno nebezbednosti na nekom prostoru⁵:

1. Ekonomska bezbednost,
2. Bezbednost ishrane,
3. Bezbednost zdravlja,
4. Ekološka bezbednost,
5. Lična bezbednost,
6. Bezbednost zajednice i
7. Politička bezbednost.

Navedene oblasti (dimenzije) pokazuju da bezbednost nije samo pitanje zaštite institucija i teritorije države već predstavlja složenu interakciju raznih faktora koji se prelamaju preko kvaliteta života građana koji žive unutar granica države. Svakako da se sa globalizacijom sve više govori i o uslovima na globalnom nivou, te u tom smislu govorimo o bezbednosti ljudi kao stanovnika

⁴ Đorđević LJ. Ivica (2013): *Ljudska bezbednost – globalni kontekst i primena u Srbiji*, Institut za uporedno pravo & Dosije, Beograd.

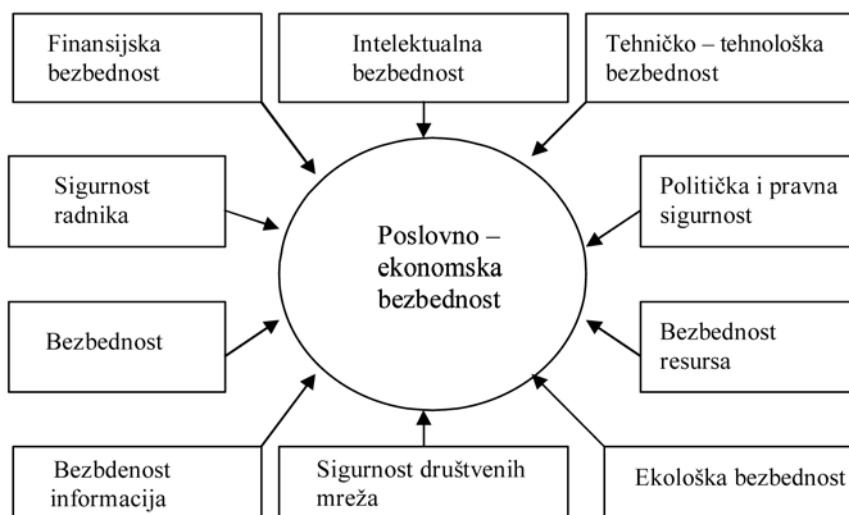
⁵ UNDP (1994): *Human Development Report*, Oxford University Press, New York – Oxford, 24-25.

planete. Ovaj integralni pristup bezbednosti pokazuje da se bezbednost ljudi, poslovnih sistema i države, ne može posmatrati nezavisno od globalnih uslova koji sve manje zavise od institucija nacionalnih država, a sve više dolaze do izražaja ekonomska moć korporacija i snaga neformalnih društvenih grupa.

2.3. Ekonomska bezbednost

Ekonomska dimenzija bezbednosti je vrlo važna za opšti osećaj sigurnosti ljudi u njihovim svakodnevnim aktivnostima, kao i za dugoročno ispunjenje potencijala pojedinaca, porodice i zajednice. U odnosu na širi kontekst, ekonomska bezbednost predstavlja elemenat nacionalne bezbednosti koji odlučujuće utiče na radni i životni ambijent građana. Pojedinaac se pojavljuje u višestrukim ulogama, i to kao individua sa svojim ličnim potrebama, član porodice, radnik u privrednom sistemu (korporaciji, preduzeću), državljanin – pripadnik zajednice koja živi na prostoru omeđenom administrativnim granicama države i konačno kao građanin sveta.

Slika 2. Opšta šema elemenata poslovno – ekonomske bezbednosti

Izvor: Arefyeva Olena (2004): “Environmental Factors Determining Economic Security of Businesses and Ist Elements“, *Problems and Perspectives in Management*, 2/2004, 207.

Na osnovu šeme 2. možemo reći da ekonomska bezbednost obuhvata mikroekonomski i makroekonomski nivo. Mikroekonomski se odnosi na pojedinačne ekonomske subjekte sa fokusom na sigurnost prihoda, kao i njihov nivo koji garantuje zadovoljavanje potreba ljudi. Na mikroekonomskom nivou vrlo su značajni odnosi u procesu proizvodnje, raspodele i potrošnje između nepo-

srednjih učesnika u privrednim aktivnostima. Na individualnom nivou cilj je obezbeđenje sredstva za dostojanstven život radnika, odnosno njihovih porodica, dok je na nivou preduzeća cilj održivost poslovanja koja podrazumeva ne samo očuvanje postojećeg nivoa aktivnosti, već i njihovo proširenje.

Makroekonomski nivo ekonomske bezbednosti podrazumeva ambijent u kome se obavljaju ekonomske aktivnosti pojedinaca i privrednih subjekata, tržišni ambijent i nezavisnost institucija koje treba da obezbede regularnost pri funkcionisanju tržišnih mehanizama. Karakter sistema raspodele⁶ direktno utiče na političku stabilnost sistema koja podrazumeva postojanje pravne sigurnost kako na individualnom, tako i na nivou analiziranog prostora.

Ekonomski ambijent određuje uslove života i rada građana, privrednih subjekata kao i funkcionisanje institucija. Slobodno možemo da kažemo kako je nivo korporativne bezbednosti određen, između ostalog i, ekonomskim uslovima na prostoru delovanja korporacija koji utiču na rezultate poslovanja. Stabilnost prilika na nekom prostoru, između ostalog, zavisi od karaktera aktuelnog ekonomskog sistema, ravnomernosti u raspodeli bogatstva, nivoa nezaposlenosti, izvesnosti prihoda i ostalih ekonomskih parametara. Ekonomska nesigurnost je povezana sa nestabilnošću ekonomskog sistema i makroekonomskih performansi, te može da izazove socijalne tenzije koje u krajnjem predstavljaju loš ambijent za poslovanje privrednih subjekata.

2.4. Korporativna bezbednost

Razlog formiranja i cilj poslovanja svake korporacije je ostvarivanje dobiti. Reč je o privatnom kapitalu, radu i energiji koji se koncentrišu na jednom mestu kako bi se ostvario dobitak za učesnike u tom procesu. Ostvarenje postavljenog cilja podrazumeva zaštitu od negativnih uticaja iz okruženja putem prevencije, odnosno izgradnje sistema sposobnog da se odupre svim izazovima i pretnjama koji umanjuju rezultate poslovanja. Uspeh u poslovanju podrazumeva finansijsku stabilnost i nezavisnost korporacije, što znači postojanje konstantnog priliva koji je veći od troškova.

Korporacija predstavlja poslovni entitet koji je zakonom priznat kao pravno lice nastalo u cilju sjedinjavanja i grupisanja poslovnih interesa i kao takva predstavlja najčešću formu savremenog poslovnog udruživanja. Za korporaciju je važna sposobnost prilagođavanja bezbednosnim izazovima, rizicima i pretnjama iz okruženja. Poslovni sistem mora da bude otporan na negativne uticaje kako bi opstao i uspešno poslovao. U datom kontekstu opredelićemo se za pristup po kome *korporativna bezbednost predstavlja stratešku funkciju korporacije, koja ima za cilj ostvarivanje poslovnog uspeha, što podrazumeva: eliminaciju svih rizika i faktora koji mogu da utiču na ostvarenje poslovnog uspeha; svođenje negativnih*

⁶ Pravednost u raspodeli ostvarenog dohotka i princip jednakih šansi za sve učesnike u privrednim aktivnostima.

*efekata na najmanju moguću meru; sposobnost funkcionisanja u uslovima kriza, njihovo prevazilaženje i normalizaciju poslovanja.*⁷

3. Ekonomski ambijent kao širi kontekst korporativne bezbednosti

U zavisnosti od fokusa istraživanja i akademskog profila istraživača u literaturi nailazimo na pojmove poput politička, vojna, naučno - tehnološka, demografska, ekonomska, ekološka, informaciona i ostale vrste bezbednosti. Svaka od ovih oblasti se može još raščlaniti, ali možemo da govorimo i o njihovim preklapanjima i međusobnim relacijama. Tako, na primer, već pomenuta ljudska bezbednost je jedinstvena po holističkom pristupu jer obuhvata sve aspekte života i rada građana dovodeći u vezu radni i životni ambijent sa prirodnim okruženjem, političkim sistemom, efikasnošću rada institucija i stepenom demokratske kontrole u odnosu na klasične institucionalne mehanizme bezbednosti.

Svesni kritika kojima će ovaj tekst biti izložen od strane pristalica realpolitike i državocentričnog koncepta bezbednosti, odnosno onih koji bezbednost posmatraju isključivo kroz prizmu policijskih i vojnih funkcija, postoji potreba da se ukaže na činjenicu da klasični instrumenti bezbednosti nisu dovoljni za održanje stabilnosti države, pružanje bezbednosti njenim građanima i privrednim subjektima koji posluju unutar nacionalnih granica. Sekjuritizacija ekonomskih faktora predstavlja neizbežnu pojavu u strategijama velikih privrednih sistema, jer je važna za uspeh korporacija kao i za održanje stabilnosti država.

3.1. Uticaj globalnih prilika na korporativnu bezbednost

Za sveobuhvatnu analizu uticaja ekonomskih prilika na bezbednosnu situaciju treba da se ima u vidu globalna povezanost ekonomskih tokova. Po sistemu spojenih sudova ekonomski uslovi (prilike i neprilike) prelivaju se između geografski udaljenih regiona i različitih privrednih grana. Svetske ekonomske krize svojim posledicama širom planete pokazuju koliko su države povezane nezavisno od njihove volje i prirode društveno - ekonomskih sistema.

Analiza globalizacije ekonomskih tokova nije kompletna bez uključivanja geopolitike velikih sila, posebno u odnosu na prostor koji je predmet analize. Razumevanje aktuelnih procesa je važno za projekciju budućih trendova, na primer aktuelna preraspodela globalne moći (imali smo u jednom trenutku bipolarni poredak, zatim unipolarni i danas nešto što se definiše kao multipolarnost), utiče na globalne uslove poslovanja. Takođe, procena značaja

⁷ Trivan Dragan (2012): *Korporativna bezbednost*, Dosije studio, Beograd, 82.

pojedinih regiona u geopolitičkim projektima velikih sila odlučujuće utiče na stabilnost poslovanja unutar odnosnih regiona.

Uticaji globalne situacije se reflektuju na nacionalni nivo, gde država kao administrativna celina sa sistemom institucija uređuje i kontroliše prostor. Uspešnost rada institucija najbolje se vidi kroz regionalne prilike, jake države uspevaju da minimiziraju regionalne razlike unutar svojih granica što se odražava i na ekonomski status građana, kao i privrednih subjekata. Na nacionalnom nivou država se ne može posmatrati kao kompaktna teritorija, njene karakteristike zavise od prirode političkog sistema, demokratske kontrole rada institucija i njihove efikasnosti. Postoje razlike u odnosu na geografske karakteristike i klimatska obeležja, kulturološke razlike kod višenacionalnih celina, razlike između siromašnih i bogatih. Ekonomska situacija na nekom prostoru zavisi između ostalog i od tradicija, sistema organizacije privrednih subjekata, ali i navika u potrošnji stanovništva i raspoloživosti sredstava.

Promena u uslovima poslovanja koja dolazi izvan poslovnog sistema može drastično da promeni njegov položaj u odnosu na konkurenciju. Globalna ekonomska kriza u nekim državama poprima drastičnije forme, dok su neke privrede uspele da reaguju na vreme i minimiziraju negativne efekte. Poslovni sistemi moraju da prilagođavaju svoje aktivnosti u odnosu na tu činjenicu. Poremećaji na finansijskim tržištima dovode do promene kamatnih stopa čija visina može biti presudna za realizaciju poslovnih planova. Retko koja korporacija danas može da finansira prodaju kapitalnih dobara bez učešća banaka. Primera radi, korporacije iz Srbije, zemlje koja je sa B rejtingom na tržištu kapitala, moraju da plate višu kamatnu stopu nego korporacije iz skandinavskih zemalja. To znači da korporacije čije je sedište na prostoru Srbije imaju nepovoljniju tržišnu poziciju zbog uslova kreditiranja prodaje, koji odlučujuće utiču na plasman proizvoda. Roba iz Srbije ima veću konačnu cenu proizvoda zbog visoke kamatne stope i ne može da bude konkurentna robi iste kategorije koja dolazi sa prostora gde su kamatne stope niže.

Politička stabilnost i pravna sigurnost takođe predstavljaju važne faktori za uspeh u poslovanju. Mogućnost destabilizacije unutrašnjih i spoljašnjih političkih prilika menja odnos korporacija prema planirnim aktivnostima. Iz tog razloga, transnacionalne korporacije u svojim dugoročnim planovima uključuju i projekcije mogućih scenarija razvoja događaja kako bi mogle da adekvatno reaguju na političke promene, odnosno izmene domaćeg i inostranog zakonodavstva.

Stabilnost poslovanja podrazumeva postojanost pravnog sistema. Česte promene pravne regulative nisu spojive sa dugoročnim strateškim planovima velikih poslovnih sistema. Velike korporacije prave kratkoročne i dugoročne planove, ali imaju i strateške vizije kojima projektuju razvoj na 10 i više godina unapred. Prostori na kojima su česte promene u funkcionisanju državnih institucija, gde se sa promenom vlastodržaca menjaju i uslovi poslovanja, nisu privlačni za dolazak i širenje poslovanja ozbiljnih poslovnih sistema sa tradicijom.

3.2. Uticaj neposrednog okruženja na ekonomsku bezbednost korporacija

Stanje korporativne bezbednosti treba da se analizira i u kontekstu opštih uslova za život i rad na konkretnom prostoru. Ranije smo mogli da vidimo kako uspešnost korporacija zavisi i od globalnih prilika, tako da je teško odvojiti nacionalni nivo od uticaja procesa iz šireg okruženja. U datom kontekstu treba naglasiti da postoje određene kvalitativne razlike u uslovima poslovanja transnacionalnih poslovnih sistema i korporacija koje rade isključivo unutar teritorije države gde su osnovane. Transnacionalne korporacije (TNK) mogu u određenoj meri da koriste prednosti i nedostatke zemalja u kojima posluju kako bi maksimizirale svoju dobit. Korporacije čije je poslovanje ograničeno na prostor jedne države imaju sužen manevarski prostor za korekciju nedostataka unutar privrednog ambijenta.

Ravnopravnost u tretmanu u odnosu na konkurenciju je važna za ostvarivanje pozitivnih rezultata poslovanja. Indikator za fer i ravnopravne uslove poslovanja može da bude stepen korupcije na nekom prostoru. Ukoliko je država sa visokim stepenom korupcije, onda je velika verovatnoća da uslovi poslovanja na njenom prostoru nisu isti za sve, odnosno da neke korporacije imaju privilegovan položaj zbog bliskih veza sa predstavnicima države. Ukoliko su državni službenici skloni korupciji onda zakonom propisani okvir poslovanja nije obavezan za sve, odnosno postoji mogućnost ucene od strane inspekcijских službi i državnih funkcionera, koji svojim nelegalnim zahtevima uvećavaju troškove poslovanja. Indeks percepcije korupcije (Corruption Perceptions Index – CPI)⁸ je dobar pokazatelj pravne sigurnosti privrednih subjekata.

Stabilan kurs lokalne valute predstavlja jedan od važnih uslova za uspešno poslovanje. Stabilan kurs garantuje očuvanje nivoa ostvarene zarade, kao i realizaciju planiranih poslovnih aktivnosti. Nezavisnost centralne banke omogućava jednak tretman svim privrednim akterima, u suprotnom moguće su manipulacije na deviznom tržištu pomoću kojih povlašćene grupe mogu na bazi insajderskih informacija da profitiraju od promene kursa i ostvare spekulativnu dobit.

⁸ Indeksom percepcije korupcije se meri stepen u kojem se opaža korumpiranost javnih službenika i političara. Svake godine Transparency International formira rang listu zemalja na osnovu utvrđenog stepena korupcije. Na globalnom nivou ovaj indeks se utvrđuje na osnovu 13 različitih istraživanja i studija, koje sprovode nezavisne institucije ispitujući preduzetnike, analitičare i lokalne stručnjake. Za validnost indeksa dovoljno je minimum 3 nezavisnih istraživanja za konkretnu zemlju. Vrednost indeksa je u rasponu od 0-100. S tim što 0 predstavlja najviši nivo korupcije, a 100 potpuno odsustvo korupcije. Na vrhu liste za 2016.godinu nalaze se Danska i Novi Zeland sa po 90 poena, a na dnu liste Somalija sa 10 poena. Na istoj listi Republika Srbija se nalazi na 72 mestu, od 176 rangiranih zemalja, sa ukupnim brojem bodova 42.

Transparentnost Srbija (2017): *Saopštenje za javnost: Indeks percepcije korupcije Transparency International – stagnacija na listi, odsustvo suštinskog napretka u stvarnosti*, Januar 2017, Beograd, http://www.transparentnost.org.rs/images/dokumenti_uz_vesti/CPI_2016_saopstenje_srpski_januar_2017.pdf (03.01. 2018.)

Razvijenost tržišne infrastrukture pod kojom ne podrazumevamo samo kilometre saobraćajnica, gasovoda i ostalih energetske objekata, već i institucionalizaciju tržišnih mehanizama. Institucionalna kontrola poslovanja podrazumeva pravila koja podjednako važe za sve i ukoliko se ne poštuju da se prekršitelji sankcionišu. Primena nacionalnih i međunarodnih standarda kvaliteta i organizacije garantuju konstantan kvalitet usluga i robe koja se nabavlja od domaćih proizvođača. Poštovanje predviđenih procedura u saradnji sa institucijama u vezi uvoza i izvoza, kao i oblici komunikacije sa partnerskim organizacijama preduslov su zaštite i stabilnosti poslovnih aktivnosti.

Nivo naučnog i tehnološkog razvoja predstavlja jedan od faktora koji mogu da utiču na uspešnost poslovanja, odnosno privlačnost prostora za nove investitore. Ukoliko postoji dobra nacionalna naučno-tehnološka baza i na toj osnovi razvijeni proizvodni kapaciteti, odnosno odgovarajuća obrazovna struktura radne snage, visoko tehnološki razvijeni poslovni sistemi imaju dobar motiv da svoje ispostave grade na takvom prostoru. Pored toga što mogu da dobiju kvalifikovanu domaću radnu snagu, čije je angažovanje uvek jeftinije nego dovođenje kadrova sa strane, novi investitori dobijaju potencijalne partnere u realizaciji poslovnog programa koji su već prisutni. Uspešno poslovanje velikih poslovnih sistema na nekom prostoru uvek je dobra preporuka za dolazak novih investitora.

Pod spoljašnje uticaje mogu se podvesti i **prirodni faktori** (klima, hidrografske karakteristike prostora, plodno zemljište, rudno bogatstvo...). Prilikom izbora novih lokacija za širenje poslovnih mreža vrlo značajno mesto ima i procena rizika od mogućih poplava, zemljotresa, razornih vetrova, suša itd. Koliko god vladalo mišljenje da strani kapital u zemlje u razvoju, odnosno nerazvijene zemlje dolazi isključivo zbog niskih troškova radne snage i ekološke zaštite, korporacije sa strateškom vizijom vode računa o nivou zagađenosti prirodnog okruženja i uslovima u kojima će raditi njihovi zaposleni. Zagađen vazduh, nedostatak zdrave vode za piće i ostali ekološki faktori mogu da ugroze vitalnost radne snage i negativno utiču na produktivnost korporacija.

4. Unutrašnji faktori od značaja za ekonomsku bezbednost korporacija

Dostizanje ekonomske održivosti podrazumeva postojanje odgovarajuće unutrašnje strukture koja je usaglašena sa potrebama korporacija, odnosno delatnošću firme i njenom poslovnom strategijom. Menadžment korporacije treba da ima viziju koja se manifestuje putem konkretnih planova i njihovom realizacijom. Ukoliko su planovi loše urađeni i postavljeni nerealni ciljevi korporacija je u problemu. Uspostavljanje funkcionalnog poslovnog sistema zavisi od sposobnosti menadžmenta da uskladi planove sa raspoloživim kapacitetima korporacije, uzimajući pri tom u obzir i situaciju u poslovnom

okruženju. Raspoloživi kadrovi, unutrašnja pravna akta, sistem zaštite i reagovanje u vanrednim okolnostima samo su neki od faktora koji mogu da utiču na ekonomsku bezbednost korporacija.

Kadrovska struktura unutar korporacije treba da je bazirana na odgovarajućoj selekciji koja obezbeđuje izbor potrebnih kvalifikacionih profila u cilju podizanja konkurentnosti korporacije. Pogrešan je pristup da se evaluacija profila zaposlenih završava sa njihovim ulaskom u korporaciju. Rad osoblja treba da se prati u kontinuitetu kako bi sposobni dobili adekvatnu nagradu i karijerno napredovanje u cilju sprečavanja odlaska sposobnih i kvalifikovanih kadrova. U nekim profesijama potrebne su godine za sticanje neophodnih znanja i veština. Pored formalnog obrazovanja kroz praksu zaposleni stižu i tzv. *know-how* specifičan za organizacionu strukturu i potrebe korporacije gde zaposleni rade. Kadrove sa specijalizovanim znanjima i veštinama bitnim za funkcionisanje korporacija treba sačuvati, jer je u njih ulagano kroz razne forme usavršavanja u dužem vremenskom periodu.

Racionalna upotreba resursa u skladu sa organizacionim karakteristikama korporacije predstavlja odgovoran odnos prema njenom interesu kao celine, zaposlenih radnika, kao i neposrednom okruženju. Intenzivna proizvodnja, preko ili na granici projektovanih kapaciteta, dovodi do zamora ljudi i materijala, povećava škart i mogućnost povrede na radnom mestu, odnosno izazivanje nesrećnih slučajeva čiji efekti, pored materijalnih i finansijskih gubitaka, mogu da budu i zagađenje životnog okruženja šireg prostora oko pogona.

Produktivnost nije pitanje koje se tiče samo neposrednih izvršilaca i tehničko-tehnoloških rešenja. Pored sposobnosti i veština radnika, odnosno proizvodnih kapaciteta, nizak nivo produktivnosti sistema može da bude rezultat loše klimatizacije, neadekvatnog osvetljenja, povišenog nivoa buke i ostalih negativnih uticaja. Zbog loših uslova rada zaposleni postaju skloniji greškama u procesu obavljanja njihovih zadataka, podložniji su povredama itd. Opisana situacija može biti odraz pogrešne selekcije rukovodećih kadrova koji ne mogu da isprate zahteve radnog procesa.

Unutrašnja pravna regulativa može da izazove određene probleme u poslovanju. Korporacija treba da ima pravni okvir koji garantuje prava i precizno definiše obaveze zaposlenih. Jasno utvrđena prava i obaveze zaposlenih deluju stimulatивно u odnosu na interese korporacije i podižu njihovu produktivnost. Odgovarajućim pravnim aktom regulišu se i pitanja poput obaveza čuvanja poslovne tajne i uslovi pod kojima se prekida radni odnos, čime se sprečava otkicanje informacija kritičnih za funkcionisanje korporacije.

Sistem zaštite od ugrožavanja spolja i iznutra treba da je projektovan tako da omogućava uvid u unutrašnju situaciju, reaguje na pojavu poremećaja u međuljudskim odnosima koji mogu da se odraze na funkcionalnost korporacije. Nezadovoljstvo sopstvenim statusom može da bude motiv za preduzimanje koraka protiv interesa korporacije. Informaciona zaštita poslovanja treba

da onemogući oticanje važnih informacija o prirodi poslovnog sistema, proizvodnim procesima i tehnološkim tajnama. Nedovoljna sistemska zaštita može da prouzrokuje štetu koja u krajnjem dovodi do kolapsa celog poslovnog sistema, ili dela delatnosti korporacije.

Planovi reagovanja u vanrednim situacijama su neophodni kao zakonska obaveza, ali postoje zahtevi koji zavise i od prirode delatnosti korporacije. Na primer, korporacije iz oblasti informaciono-komunikacionih tehnologija koje pružaju usluge širokom krugu korisnika, moraju da održavaju kontinuitet u poslovanju bez obzira na spoljašnje i unutrašnje okolnosti. U korporacijama kod kojih je posebno važan kontinuitet u pružanju usluga, odnosno obavljanju delatnosti, projektuju se rezervni kapaciteti kako bi se u slučaju kvara problem trenutno premostio.

5. Zaključak

Za sveobuhvatnu analizu ekonomskih aspekata korporativne bezbednosti neophodno je uzeti u obzir karakteristike prostora na kome se odvijaju aktivnosti korporacije, kao i unutrašnju organizacionu strukturu. S obzirom da je osnovni cilj nastajanja korporacije ostvarivanje zarade, onda svi faktori koji su od značaja za dostizanje postavljenog cilja treba da budu predmet analize. Odnos troškova i koristi (Cost – benefit analysis) u najvećem broju slučajeva daje potrebne odgovore na pitanja vezana za faktore proizvodnje, odnosno obavljanja osnovne delatnosti korporacije. Međutim, s obzirom da se poslovna delatnost obavlja u nekontrolisanom okruženju u kome uslovi zavise od niza faktora koje je često teško kvantifikovati, neophodna je multivarijaciona analiza koja zahteva analitičare raznih profila, koji su u stanju da na pravi način vrednuju parametre koji su značajni za uspešnost poslovanja korporacija. Podizanje nivoa ekonomske bezbednosti preduzeća podrazumeva identifikovanje kritičnih parametara poslovanja unutar korporacije, kao i faktora od značaja za bezbednost koji dolaze iz okruženja (nacionalni i globalni nivo).

Koncept ljudske bezbednosti zahvaljujući svom holističkom pristupu bezbednosnom ambijentu, daje dobar analitički okvir koji može da podigne nivo kvaliteta analize. Identifikovanje kritičnih uslova nije moguće bez uzimanja u obzir ekonomskih prilika na prostoru na kome posluje korporacija. Treba da se uzme u obzir i to da iza niskog standarda stanovništva postoji niz aspekata koji mogu negativno da utiču na poslovanje korporacije. Siromaštvo je najčešće rezultat lošeg rada institucija, partitokratske prakse i visokog stepena korumpiranosti državnih institucija. Korumpiranost institucija po pravilu iziskuje dodatne izdatke za podmićivanje državnih službenika. Takođe postoji velika verovatnoća da se u korumpiranom sistemu ne poštuju standardi kvaliteta i nema pouzdanosti u pružanju infrastrukturnih servisa, koji zavise od

efikasnosti lokalnih organa vlasti. Visok stepen korupcije sa niskim standardom predstavlja amalgam čije su posledice visok stepen kriminalnih aktivnosti kojima se ugrožava sigurnost građana i bezbednost zajednice. S obzirom da se lokalne navike i praksa iz okruženja prelivaju unutar poslovne organizacije korporacija, to može da predstavlja veliki bezbednosni izazov. Postoji opasnost da zaposleni budu meta ucena i otmica, odnosno da proizvodi budu kontaminirani kao posledica nepoštovanja ekoloških standarda. Visok nivo zagađenja vazduha, kontaminacija hrane i vode utiču na opšte zdravstvene prilike što se direktno odražava i na radnu sposobnost zaposlenih, njihovu produktivnost i odsustvovanje sa radnog mesta.

Na kraju treba naglasiti da je za ostvarenje ekonomske bezbednosti korporacija neophodan tim sastavljen od kadrova raznih profila ekspertize. Pored ekonomista, sektor korporativne bezbednosti treba da ima (ili angažuje po potrebi) i pravnike, informatičare; eksperte za organizaciju rada i oblast bezbednosti i zaštite na radu, kao i kadrove osposobljene za planiranje postupaka u uslovima vanrednih situacija. Zavisno od razvijenosti poslovne mreže dodatno mogu da se angažuju i stručnjaci za geoekonomiju (geopolitiku), odnosno kadrovi specijalizovani za regione koji su u fokusu interesa korporacije. Samo uz svestranu analizu uslova poslovanja i prilagođavanje unutrašnje strukture datim okolnostima moguć je uspeh (i opstanak) korporacija u složenom i dinamičnom okruženju.

Literatura

- Arefyeva Olena (2004): "Environmental Factors Determining Economic Security of Businesses and Its Elements", *Problems and Perspectives in Management*, 2/2004, 205-210.
- Baylis John, Smith, Steve (2005): *The Globalization of World Politics – An introduction to international relations*, Oxford university press, New York.
- Crump Justin (2015): *Corporate Security Intelligence and Strategic Decision Making*, CRC Press Taylor & Francis Group, Boca Raton.
- Đorđević LJ. Ivica (2013): *Ljudska bezbednost – globalni kontekst i primena u Srbiji*, Institut za uporedno pravo & Dosije, Beograd.
- Ianioglo Alina, Polajeva Tatjana (2016): "Origin and Definition of the Category of Economic Security of Enterprise", *9th International Scientific Conference, "Business and Management 2016"*, May 12–13, 2016, Gediminas Technical University, Vilnius, <http://bm.vgtu.lt/index.php/verslas/2016/paper/viewFile/47/47> (27.08. 2017).
- Ivandić – Vidović Darija, Karlović Lidija, Ostojić Alen (2011): *Korporativna sigurnost*, Udruga hrvatskih menadžera sigurnosti – UHMS, Zagreb.
- Stajić Ljubomir (2015): *Osnovi Bezbednosti – sa osnovama istraživanja bezbednosnih pojava*, Pravni Fakultet, Novi Sad.

- Stojanović Milan, Pavlović Dejan (2014): *Ekonomska bezbednost poslovanja*, Škola plus i Srpska asocijacija menadžera korporativne bezbednosti, Beograd.
- Transparentnost Srbija (2017): *Saopštenje za javnost: Indeks percepcije korupcije Transparency International – stagnacija na listi, odsustvo suštinskog napretka u stvarnosti*, Januar 2017, Beograd, http://www.transparentnost.org.rs/images/dokumenti_uz_vesti/CPI_2016_saopstenje_srpski_januar_2017.pdf (03.01. 2018.)
- Trivan Dragan (2012): *Korporativna bezbednost*, Dosije studio, Beograd.
- UNDP (1994): *Human Development Report*, Oxford University Press, New York – Oxford.
- Walby Kevin, Lippert K. Randy eds. (2014): *Corporate Security in the 21st Century Theory and Practice in International Perspective*, Palgrave Macmillan, New York and Hampshire.

ECONOMIC ASPECTS OF CORPORATE SECURITY

After the fall of the Berlin Wall and the collapse of the Eastern Bloc as an integral part of the transitional processes, the process of dismantling of the welfare state took place almost invisibly. This process minimized the impact of institutional mechanisms in all spheres of human activity in both transition and developed capitalist countries. The process is particularly prominent in the sphere of social policy, but also in the business environment of business entities. Business entities under the pressure of globalization, which implies liberalization of trade and business, keep losing the protection of state institutions, which was implied earlier. The default privileged position on the domestic market and the protection of the business system from the hostile operation of competition is becoming a past. New business opportunities offered by the global market bring with it new challenges in terms of business success and survival on such a market. Corporations are forced to take into account a number of parameters that affect the results of their activities when planning and realizing their operations. A very important moment is the economic environment and the conditions of life and work of the users of their services, as well as the employees in the system. The concept of human security provides a good analytical framework for understanding new conditions and identifying important factors for business success.

Keywords: Economic Security, Corporate Security, Human Security Concept.